

моделлю включення силових структур в соціальне життя стане принцип верховенства та ініціативи не ОВС, а громадськості. Суспільство буде виступати ініціатором і координатором дій, направлених на здійснення діяльності по підтриманню порядку і законності.

Цілком зрозуміло, що розглянута проблема потребує більш ретельного аналізу і, що найголовніше, розробок щодо практичного застосування принципу соціального підходу. Стратегія соціального підходу може використовувати різноманітні тактичні прийоми. В першу чергу вони повинні бути направлені на ті служби, що мають часті безпосередні контакти з населенням, причому зовсім не тільки з приводу порушення закону. На сьогодні це патрульно-постова служба і дільничні. В тому вигляді, в якому ці служби функціонують сьогодні, вони не можуть взяти на себе здійснення тих завдань і мети, що розробляються політикою соціального підходу. Тому одним із найближчих завдань є переосмислення функцій і задач цих служб, або створення нової служби, нового типу підрозділу, першочерговою метою якого є встановлення зв'язків між ОВС і суспільством. Працівник цих служб може і повинен розглядатися не як борець зі злочинністю, а як конфліктолог, менеджер соціально-правової сфери, що повинен водночас виконувати функції по підтримці порядку і законності і наданні послуг, не пов'язаних безпосередньо з антикримінальними діями.

Розглянутий варіант зміни принципів функціонування органів внутрішніх справ у суспільстві може і повинен сприяти практичній зміні ситуації, що склалася зараз стосовно соціального статусу працівника ОВС. Він не менше важливий, ніж вирішення проблеми матеріально-фінансового і технічного забезпечення роботи і життя працівника органів внутрішніх справ.

К. Левченко, канд. філософ. наук

ЗЛОЧИН «ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ» ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ЖІНОЧИХ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Проблема дотримання людських прав є дуже актуальною в діяльності правоохоронних органів. Особливо, коли мова йде про дотримання людських прав та захист потерпілих від злочинців. Це торкається, наприклад, злочинів, які скоєні за 124-1 статтею Кримінального Кодексу України «Торгівля людьми». Ця стаття була внесена в Кримінальний Кодекс України в березні 1998 року за ініціативою депутата Верховної Ради 13 скликання, Уповноваженої Верховної Ради з прав людини Н.І.Карпачової. Введення в чинний Кримінальний Кодекс цієї статті відповідало нагальним потребам захисту українських громадян від злочину, який має багато назв та облич – «торгівля людьми», «контрабанда людьми», «біле рабство».

І хоча щодо його визначення ведуться дискусії як на міжнародному, так і загальнонаціональному рівні, перші спроби в цьому напрямі вже зроблені. Так, Гаазька Міністерська Декларація європейських рекомендацій щодо ефективних заходів по запобіганню та боротьбі з торгівлею жінками з метою їх сексуальної експлуатації, яка була прийнята на міністерській конференції держав – членів Європейської Співдружності в квітні 1997 року, визначає торгівлю жінками як «будь-які дії, спрямовані на легальний або нелегальний ввіз, провіз, перебування або вивіз з території країни жінок з метою їх прибуткової сексуальної експлуатації, з використанням примушення, зокрема на-

сильства, погроз або ошукування, зловживання службовим положенням, або іншого тиску, у наслідок якого особа не має ніякого реального та задовільного вибору як тільки скоритися цьому тиску або вчиненим протиправним діям» (1, с. 26). Про торгівлю жінками мова йде тоді, коли хтось шляхом використання насильства, обманом або шляхом зловживання свого службового становища примушує жінку працювати проституткою. При цьому, як наголошується в багатьох міжнародних документах, а саме в Конвенції ООН Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, пекінській Платформі Дій – підсумковому документі Четвертої Всесвітньої Конференції ООН зі становища жінок, Гаазькій Міністерській Декларації та інших, не має значення, чи працювала ця жінка раніше проституткою, чи хоче продовжувати це заняття за власним бажанням. Основною злочину є порушення свободи волі жінки (2 стор.6). Як ми бачимо в цих ознаках, які використовують правозахисні організації західноєвропейських країн проблема заняття проституції розглядається як вільний вибір жінки. Злочином є примус до проституції, або експлуатація проституції третіми особами. В українському правовому полі, як відомо, ситуація інша.

У переважній більшості країн проблема торгівлі жінками знаходиться поза полем зору громадськості. Сутенери, які займаються вербуванням та перевезенням жінок, «вміло» використовують труднощі сучасного життя. Навіть коли жінці-жертві вдається повернутись додому, вона сама намагається відмовчуватись про своє минуле, бо переповнена страхом та соромом. Тому немає них даних про масштаби поширення цього явища в Україні, абсолютна більшість злочинців залишається непокараною, а постраждалі незахищеними.

Хоча минуло вже більше року після прийняття кримінальної відповідальності за торгівлю людьми, в Україні ведеться тільки декілька кримінальних справ за статтею 124-1. Така мала кількість справ не відображає реальні масштаби цього явища. Так, до телефону «гарячої лінії» Ла Страда, який працює при підтримці Міжнародної організації з Міграції з листопада 1997 до червня 1999 року було більше 2600 звернень. З червня 1998 до листопада 1998 року було надано соціальну допомогу 116 жінкам. Але тільки одиниці з потерпілих були готові заявляти на злочинців до міліції, тому що вони не тільки побоюються переслідувань з боку насильників, але й нерозуміння з боку представників правоохоронних органів.

Тому ми бачимо актуальне завдання в широкому розповсюдженні серед представників правоохоронних органів документів, посилення уваги щодо правової освіти. Це не означає, що всі положення перелічених вище міжнародних документів є однаково можливими для втілення в різних країнах. Проблема полягає в адаптації положень міжнародних документів до українських реалій і водночас в приведенні українського законодавства в відповідність до норм міжнародного права.

В Підсумковому документі Четвертої Всесвітньої Конференції ООН зі становища жінок (Пекін, 1995 рік), підкреслювалось, що «недостатньо ефективно боротьба проти торгівлі жінками й дівчатами з метою проституції є проблемою, що викликає серйозне міжнародне занепокоєння... Використання жінок у міжнародних мережах торгівлі живим товаром і проституції стало однією з основних сфер докладання зусиль для міжнародної організованої злочинності (3, стор. 62).

В цьому ж документі запропоновано конкретні заходи, для держав – учасниць конференції (Українська делегація на чолі з віце-прем'єром І.Курасом підписала всі документи Конференції). Так, урядам країн походження, країн транзиту і країн призначення, регіональним і міжнародним організаціям рекомендується «активізувати співробітництво та узгодження дій усіх відповідних правоохоронних органів і закладів з метою ліквідації мереж торгівлі жінками» (З.стор.66). Виділити ресурси «на потреби розробки всеосяжних програм, розрахованих на надання терапевтичної допомоги і повернення в суспільство осіб, що стали жертвами торгівлі, у тому числі через професійну підготовку, надання правової допомоги й медичних послуг із дотриманням лікарської таємниці, і життя заходів для налагодження співпраці з неурядовими організаціями з метою надання жертвам торгівлі соціальних послуг і медичної та психотерапевтичної допомоги» (З, стор. 67).

Особливе місце в переліку міжнародних документів, спрямованих на захист жіночих людських прав, займає Гаазька міністерська декларація, про яку вже йшла мова вище. І хоча вона була прийнята на рівні держав – членів ЄС її положення торкаються і інших держав – не членів ЄС, в тому числі України як країни походження та транзиту жінок

Постійне наголосження на необхідності дотримання прав жінок – важлива особливість Гаазької Декларації. Декларація виходить з того, що «торгівля жінками є кричущим порушенням людських прав жінок, з яким можна боротися тільки шляхом застосування багатодисциплінарного та координованого підходу, в якому брали б участь усі зацікавлені учасники, недержавні організації, організації соціального захисту, правові, законотворчі та міграційні. Така боротьба потребує як національних, так і європейських і міжнародних спільних дій та співробітництва» (1, стор.26).

Окремим розділом в Гаазькій Декларації виділено положення щодо «Відповідної допомоги та підтримки» (р.ІІІ.3) жінкам, що постраждали. «Належа допомога і підтримка не тільки допоможе усунути або пом'якшити ці наслідки, але також, шляхом підвищення позиції жінок, зробити свій внесок у запобігання та утримання від торгівлі» (1, стор.32). Цей момент підкреслюється, тому що на різних рівнях спостерігаються спроби розглядати проблему торгівлі жінками відірвано від проблеми дотримання жіночих прав, зводячи її до нелегальної міграції або боротьби з організованою злочинністю. Нажаль, за благородною справою розкриття злочинів та покарання злочинців залишаються в тіні долі потерпілих, захист їх не тільки фізичного, але й психічного, морального існування.

Саме право захисного підходу досить часто бракує тим документам, які приймаються в Україні. За інтересами відомств втрачається навіть сама ідея необхідності дотримання людських прав, не кажучи вже про практику їх втілення. Одним з наявних прикладів є проект Національної програми боротьби та запобігання торгівлю жінками та дітьми, який розроблено спільно різними міністерствами за ініціативою неурядових організацій. Історія його ініціювання наступна. В травні 1998 року відбувся перший Міжнародний семінар «Пошук шляхів запобігання торгівлі жінками та формування комплексної програми дій», проведений спільно Міністерством України у справах сім'ї та молоді та Міжнародним жіночим право захисним центром «Ла Страда – Україна», за участю представників різних міністерств та неурядових організацій. На ньому було розроблено проект програми, який було винесено

також на обговорення першого Всеукраїнського конгресу жінок, який відбувся в травні 1998 року. Від учасниць цього конгресу було подано пропозиції щодо поліпшення становища жінок в Україні до Президента України. І в жовтні 1998 року Президент України подав до Кабінету Міністрів України доручення, одним з пунктів якого було положення про необхідність розробки Комплексної програми дій.

Зараз проект державної програми знаходиться на кінцевій стадії розробки. Вона охоплює міністерства, місцеві адміністрації міжнародні організації, донорів, українські та закордонні громадські організації, державний комітет у справах сім'ї та молоді, міністерство закордонних справ, міністерство внутрішніх справ, Інтерпол, міністерство праці та соціального забезпечення, міністерство охорони здоров'я, міністерство юстиції, міністерство освіти. Міністерство внутрішніх справ є не тільки відповідальним розробником програми, але на нього покладено велику відповідальність за її впровадження в життя.

Але під час її переробки та узгоджень було не тільки зменшено кількість запланованих заходів, але й вихолощена її суть – формування політики, виходячи з принципу дотримання основних прав людини, які сформульовані в Декларації ООН про загальні людські права та в Конвенції ООН про Ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок. Наприклад, до останнього варіанту були внесені пункти щодо забезпечення контролю за поверненням в Україну вагітних жінок – громадян України, які були вивезені за її межі для протизаконного усиновлення (удочеріння) іноземцями новонароджених. Ідея захисту жінок вступає в протиріччя з методами та механізмами її забезпечення, тому що, як свідчать інтерв'ю з потерпілими від торгівлі кордон вони перетинали добровільно і без примусу. Мало зрозуміло поки що яким чином буде відбуватися перевірка виїжджаючих за кордон жінок на вагітність. Але в будь-якому разі то є порушення прав людини на вільне перетинання кордонів.

Такі зміни, на нашу думку, відбулися з різних причин, одна з яких – мала розповсюдженість міжнародних документів стосовно жіночих людських прав серед представників правоохоронних органів та державних службовців. Вони не вивчаються окремо в вищих учбових закладах, ці проблеми не включені до навчальних курсів та дисциплін в юридичних вузах та взагалі в закладах освіти. На жаль, в проекті програми нема акцентування на включенні відповідних курсів та дисциплін до учбових програм в вузах системи МВС. В ній мова йде тільки про розробку та запровадження в вищих навчальних закладах викладання спецкурсів, проведення учбово-практичних семінарів, роз'яснювальної роботи з питань запобігання насильству над жінками та дітьми та торгівлі ними (пункт 34 проекту програми). Актуальним вважаємо підготовку та проведення семінарів з працівниками правоохоронних органів, міграційних та прикордонних служб упродовж 1999–2000 років (пункт 37 проекту програми).

Якщо ця програма буде прийнята Кабінетом Міністрів України, вона буде потребувати конкретизування, формування відповідних планів на локальному (обласному, міському, районному рівнях). Важливим моментом також буде розробка механізмів щодо її впровадження. Нові форми і методи роботи потребують і нових якостей та знань від працівників правоохоронних органів. І тут велику роль можуть відігравати неурядові організації, які можуть вести роз'яснювальну роботу серед жіноцтва, надають соціальну та психологічну допомогу потерпілим жінкам та допомагають потерпілим відстоювати

власні людські права. До речі цією програмою передбачено активну участь неурядових організацій в її реалізації.

Досвід останніх років демонструє можливості взаємодії неурядових організацій та правоохоронних органів. Це спільні семінари, круглі столи, консультації, видання довідників та бюлетенів з проблем жіночих людських прав. Одним з таких прикладів є проведення в травні 1999 року спільно Міжнародним жіночим правозахисним центром Ла Страда – Україна, Міністерством внутрішніх справ України, Університетом внутрішніх справ, Кримінологічною асоціацією України науково-практичної конференції «Боротьба з торгівлею жінками: проблеми вдосконалення законодавства та завдання органів внутрішніх справ України», в якій взяли участь депутати Верховної Ради України, представники Міністерства внутрішніх справ України та його управлінь, вищих учбових закладів системи МВС. Головною метою проведення цієї конференції було обговорення можливостей та практичного досвіду правоохоронних органів України в напрямі боротьби з торгівлею людьми, перспектив вдосконалення українського законодавства щодо захисту громадян від цього виду злочину з врахуванням невід'ємних прав людини. На конференції обговорено напрацьований досвід правоохоронних органів по боротьбі із злочином, механізми використання законодавства, завдання вищих учбових закладів системи МВС по впровадженню проблеми прав жінок, зокрема запобігання торгівлі в учбові програми та курси. В підсумковому документі, який було прийнято конференцією, наголошувалось, що важливим завданням є також здійснення підготовки і перепідготовки фахівців органів внутрішніх справ з метою набуття ними необхідних навиків роботи щодо запобігання торгівлі жінками. Виконання цього завдання потребує консолідації зусиль міліції, місцевих органів влади і громадських об'єднань на партнерських засадах. Кожна сторона, яка є складовою партнерства, повинна зробити свій внесок у вирішення питання запобігання торгівлі жінками.

Список літератури:

1. Довідник з проблеми запобігання торгівлі жінками для консультантів «Телефонів Довіри». Випуск 2. К., 1998.
2. Довідник з проблеми запобігання торгівлі жінками для консультантів «Телефонів Довіри». Випуск 4. К., 1999.
3. Матеріали Четвертої Всесвітньої Конференції зі становища жінок. ООН, 1995 р.
4. Матеріали першого Міжнародного семінару «Пошук шляхів запобігання торгівлі жінками в Україні та формування Комплексної програми дій», К., 1998 р.

Л.В.Фокіна

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕЧЕННЯ

Вивчення комунікативної організації речення становить важливу й актуальну задачу лінгвістики, оскільки речення як одиниці мовної системи реально існує тільки у висловленні, у мовленнєвому потоці. Саме висловлення є одиницею, у якій реалізується комунікативна функція мови. Як відзначає М.М.Бахтін, «лінгвістика XIX сторіччя, починаючи з В.Гумбольдта, не заперечуючи комунікативну функцію мови, намагалася відсунути її на задній план як щось побічне; на перший план висувалася функція *незалежного від спілкування* становлення думки. ... Характерним залишається якщо і не повне ігнорування, то недооцінка комунікативної функції мови, мова розгля-